

Bilten

PARLAMENT POD LUPOM

18. broj

UVODNA REČ	5
Novi početak?	5
REČ STRUČNJAKA	6
Izazovi parlamentarnog prava u novom skupštinskom sazivu, Irena Pejić	6
Novi saziv – novi početak (sa dna), Dušan Spasojević	8
O čekanju i očekivanju novog skupštinskog saziva, Tara Tepavac	10
Parlament u Srbiji – između nepoznanica i očekivanja, Tamara Klarić	12
Bitna pretpostavka autoriteta, Rodoljub Šabić	14
Konstituisaće se i šta ćemo tad?, Robert Sepi	16
Očekivanja od novog saziva Narodne skupštine i prioriteti za borbu protiv korupcije, Nemanja Nenadić	18
Novi skupštinski saziv ima šansu da pokaže kako treba, Mirjana Nikolić	21
Jedan mogući čas građanskog vaspitanja, Milan Petrović	23

O INICIJATIVI OTVORENI PARLAMENT

Inicijativa Otvoreni parlament svakodnevno prati rad Narodne skupštine Republike Srbije od 2012. godine. Otvoreni parlament prikuplja i objavljuje podatke o radu i rezultatima rada ove institucije i bavi se analizom različitih procesa iz perspektive transparentnosti, odgovornosti i participativnosti.

Osnovni cilj inicijative Otvoreni parlament je unapređenje javnosti rada parlamenta i uspostavljanje redovne komunikacije između građana i njihovih izabranih predstavnika. Svoj rad baziramo na vrednostima koje su sadržane u međunarodnoj Deklaraciji o otvorenosti parlamenata, u čijem razvoju je učestvovao i Otvoreni parlament.

Od januara 2018. godine, odgovornost u ponašanju narodnih poslanika i radu Skupštine je u fokusu aktivnosti Otvorenog parlamenta.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

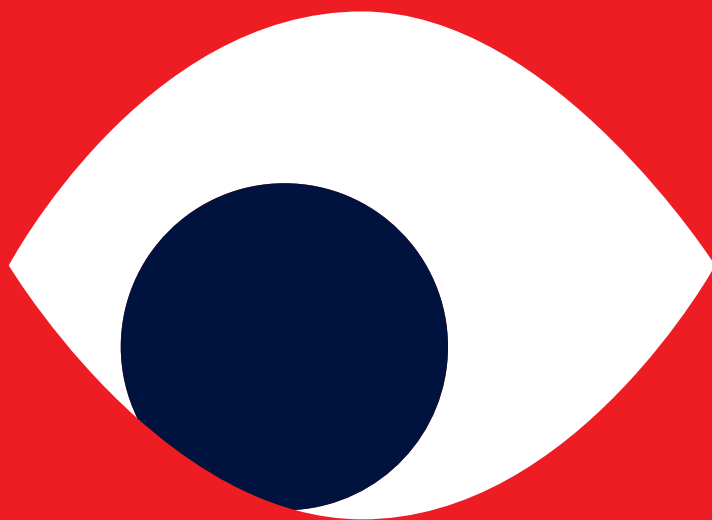
**Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC**

Izradu Biltena Otvorenog parlamenta omogućila je Vlada Švajcarske. Ova publikacija ne predstavlja nužno zvanični stav Vlade Švajcarske.

● UVODNA REČ

Novi početak?

Nakon što je prethodni saziv Skupštine raspušten na najavu predsjednika Republike, samo godinu i po dana od konstituisanja, izbori za nove narodne poslanike održani su 3. aprila 2022. godine. Tri meseca od izbora još uvek nemamo konačne rezultate, te konstituisanje novog saziva i dalje čeka. Odsustvo operativnog parlamenta podstaklo nas je da učinimo korake u pravcu prevazilaženja prepreka koje su "opteretile" rad poslednjeg saziva. Kroz autorske tekstove eminentnih stručnjaka, koji svako iz svog domena poznaje i prati rad parlamenta, želja nam je da skrenemo pažnju zainteresovanoj javnosti i budućim narodnim poslanicima, kako unaprediti rad Narodne skupštine i omogućiti najviši nivo kvaliteta zakona i kontrole izvršne vlasti. Pred vama su očekivanja novinara, predstavnika civilnog sektora, bivših funkcionera i profesora fakulteta od narednog saziva. Gde su do sada učinjeni propusti u radu i na koji način ih preduprediti, saznajte u ostatku Biltena.

Prof. dr Irena Pejić

Profesorka Pravnog fakulteta, Univerziteta u Nišu

Izazovi parlamentarnog prava u novom skupštinskom sazivu

Konstituisanjem novog skupštinskog saziva, trinaestog po redu, Narodna skupština će dobiti veći broj poslaničkih grupa među kojima će, za razliku od prethodne legislature, biti i opozicione parlamentarne grupe. Mada normativno nije uređen pravni status parlamentarne opozicije, njeno prisustvo u skupštinskom sazivu je od vitalnog značaja, jer ona predstavlja snažnu garanciju parlamentarne autonomije i to prvenstveno u odnosu prema izvršnoj vlasti. Parlamentarna većina je do sada svrhu svog funkcionisanja podredila Vladinoj politici, ona je oličenje političke podrške Vladi, odnosno predsedniku Republike u poslednje dve legislature. Ovakav stav parlamentarne većine doprineo je eroziji ugleda najvišeg predstavničkog organa i slabljenju njegove moći u ustavnom aranžmanu podele vlasti.

Od novog skupštinskog saziva očekuje se da povrati poljuljano poverenje birača u integritet predstavničkog organa, kao i da obezbedi efikasnost i delotvornost u zakonodavnom procesu. To se može postići kako radom u plenumu, tako i radom u skupštinskim odborima u kojima je moguće voditi raspravu stručnim argumentima. Građanima treba približiti raspravu ne samo preko plenuma, već i prenosom javnih slušanja na kojima će biti istaknuti različiti politički stavovi, kao i stavovi naučne i stručne javnosti. Po uzoru na evropske nacionalne skupštine, Narodna skupština bi trebalo da postane „radni parlament“ koji će proporcionalno veći deo vremena da „troši“ na rad u skupštinskim odborima i radnim telima parlamenta. Sa druge strane, treba očekivati da skupštinski odbori ostvare i kontrolni aspekt svoje funkcije. Umesto da ministri budu „počasni članovi“ skupštinskih odbora, nadležni odbor treba da traži od državnog organa, organizacije ili tela, čiji rad Skupština nadzire, informacije i podatke koji su u njihovoj nadležnosti. Ovaj aspekt nadzorne funkcije Narodne skupštine treba da postane deo dobre parlamentarne prakse.

Novi skupštinski saziv treba da prekine sa neslavnom tradicijom u parlamentarnom pravu Srbije da narodni poslanici retko ili gotovo uopšte ne ispituju ministre i predsednika Vlade. Umesto da postavljaju poslanička pitanja, poslanici skupštinsku govornicu koriste za govore podrške Vladinoj politici ili je napadaju. Na ovaj način podiže se još viši zid prema biračima koji se, po prirodi proporcionalnog predstavnictva, osećaju nemoćnim da na bilo koji način utiču na svoje izabranike ili bar da prepoznaju svog izabranog predstavnika. Umesto dosadašnje loše prakse,

narodni poslanici treba delotvorno da iskoriste vreme za postavljanje poslaničkih pitanja. To se odnosi prvenstveno na poslanike parlamentarne opozicije, koji bi trebalo da preispituju Vladine aktivnosti i da ističu probleme na koje ukazuju građani. Međutim, ova kontrolna aktivnost tiče se i poslanika parlamentarne većine, koji takođe mogu da postavljaju pitanja dobijena od građana, čime bi se mogla ostvariti dvostruka dobit: ne samo da će birači osetiti da u parlamentu sede njihovi izabrani predstavnici, već i Vlada može da afirmiše svoje akcije. Na žalost, do sada nisu iskorišćene mogućnosti za afirmaciju kontrolne funkcije parlamenta, pa smo pobroju postavljenih pitanja ostali na začelju evropskog proseka. Trebalo bi da narodni poslanici i poslaničke grupe troše bar trećinu svojih resursa na vreme za postavljanje poslaničkih pitanja (Question time). Umesto da se iscrpljuju u jalovim diskusijama sa međusobnim diskvalifikacijama bilo bi dobro da izabrani predstavnici pokušaju da odgovore na osnovne probleme i životna pitanja njihovih birača.

Iz prethodnog sledi centralno očekivanje od novog skupštinskog saziva, a to je afirmacija svih zahteva koje građani upućuju svojim izabranim predstavnicima. Loša je praksa da se konstituisanje Narodne skupštine doživljava kao krunski potez sečenja pupčane vrpce koji poslanike potpuno oslobađa bilo kakve odgovornosti prema građanima. Isto tako se shvata i slobodni mandat: kao potpuna sloboda od birača i kao slepa potčinjenost političkoj partiji. Odnos prema građanima je odnos prema njihovim peticijama, kritikama, narodnim i građanskim inicijativama, kao i prema svakoj vrsti protesta ili neslaganja sa onim što Skupština radi. Naročito je važno zaštititi narodne inicijative koje moraju biti stavljene na dnevni red Skupštine, a ne kao do sada, zanemarene poslovnim regulama i izgubljene u administrativnom lavirintu. U uporednom pravu to se zove „polaganje računa“ predstavničkog organa pred građanima i zato bi bilo poželjno da nova legislatura započne aktivnosti svesna svoje odgovornosti pred biračkim telom.

Dušan Spasojević

Profesor Fakulteta političkih nauka, Univerziteta u Beogradu

Novi saziv – novi početak (sa dna)

Novi saziv narodne skupštine sigurno ne izaziva preterani optimizam. Parlament je već godinama marginalizovan, podređen izvršnoj vlasti i najčešće ne ispunjava ni minimum svojih ustavnih funkcija. Poslednjih nekoliko godina postao je poligon za demonstraciju nadmoći vladajuće stranke nad opozicijom što je dovelo do bojkota parlamentarnog rada, a zatim i (jalovog) bojkota izbora, te dodatne dve godine unižavanja ugleda ove predstavničke institucije. Hvalospevi predsedniku, vređanje opozicije i civilnog društva, te intenzivno nemešanje u svoje nadležnosti karakterisali su saziv izabran nakon julskih izbora 2020. godine.

Zbog toga će sve što sledi narednih godina biti bolje od perioda koji je iza nas. Iako bi na prvi pogled može delovati da je u pitanju teza da smo dotakli dno pa da nam može biti gore od ovoga, zapravo tvrdim da je reč o suštinskoj promeni situacije. Drugim rečima, naredni saziv narodne skupštine biće po svemu drugačiji od onoga na šta smo navikli da gledamo u parlamentu od 2012. godine. Od sposobnosti poslanika opozicije će zavisiti dometi ove promene.

Prve svega, prvi put nakon 2012. će u parlament ući opozicija koja je rešena da osporava i izaziva vladajuću stranku. Već od izbora 2014. i podele unutar Demokratske stranke se prisustvo opozicije svodilo na niz nekoordinisanih i vremenski ograničenih pokušaja i neuspeha, kako od strane starih stranaka u pokušaju da novim rukovodstvom sami sebi udahnu novu snagu, tako i od strane novih opozicionih zvezda (padalica) i pokreta poput Dosta je bilo. Iako prisustvo opozicije u parlamentu nije bilo zanemarljivo, njihova taktika međusobnog nadgornjavanja oko toga ko je stožer opozicije, kao i konstantno menjanje pozicije na skali saradnja vs. sukob prema režimu su onemogućili koordinisani rad najvećeg dela opozicije.

Ovo naravno ne znači da su opozicione stranke koje su ušle u parlament nakon aprilskih izbora 2022. godine bez ovakvih nedostataka (o čemu najbolje govore interakcije nakon „dogovora“ Vučića i Đilasa o novim vanrednim izborima u Beogradu), ali je svakako reč o homogenijim grupama između kojih postoji kakva takva dinamika, iskustvo višegodišnja saradnje u protestima i nekakvi obrisi hijerarhije. Tome doprinosi i izvesno ideološko profilisanje stranaka opozicije (tj. stranaka koje se tako samodeklarišu) – od krajnje desnih aktera koje predstavljaju tri liste, preko Narodne strane do proevropskog centra koji predvodi grupa oko SSP, sve do nove zeleno-leve koalicije Moramo. Čak i u slučaju izuzetno nepovoljnih okolnosti, te različitih linija podela, ova ideološko-organizaciona struktura je razvijana poslednjih nekoliko godina i sa manjim izmenama bi mogla biti solidna osnova za dalji rad opozicije.

Važan deo početne pretpostavke proizilazi iz parlamentarnog statusa opozicionih stranaka. Iako je reč o atomizovanoj opozicionoj sceni, sve stranke će dobiti novac iz budžeta koji će biti dovoljan za konsolidaciju i razvoj organizacija. Iz tog aspekta će veličina organizacija biti prednost – Ne davimo Beograd će sa finansijama za 5 poslanika biti u stanju da izgradi respektabilnu organizaciju; da je reč o stranci nacionalnog nivoa sa ograncima od Subotice do Preševa, ovaj iznos ne bi bio dovoljan. Drugo, poslanicima će biti na raspolaganju institucionalni mehanizmi – počev od formalnih poput poslaničkih pitanja, preko političkih u smislu nešto veće medijske pokrivenosti (iako o ovome ne treba imati prevelika očekivanja) ili komunikacije sa međunarodnom zajednicom, do neformalnih mogućnosti u vanrednim situacijama poput komunikacije sa policijom na protestima. Sve ovo nije puno, ali sve to je mnogo više od onoga što je opozicija do sada imala.

Naravno, sve to je i dalje mnogo manje od onoga što imaju Naprednjaci. Ipak, Naprednjaci u ovom sazivu imaju manje nego što su imali do sada. Svako deljenje kolača, svako ispunjavanje zahteva koalicionim partnerima, svako udovoljavanje prohteva pojedinačnim narodnim poslanicima smanjuje nadmoć Srpske napredne stranke. Takođe, od 2012. se SNS nije suočila sa ozbiljnijim osporavanjem unutar institucija. Bez obzira da li aktivnih opozicionih poslanike bude „samo“ pedesetak ili možda preko osamdeset, ova redistribucija moći predstavljaće novu situaciju sa Naprednjake koji se, sada je to već izvesno, ne snalaze najbolje u situacijama koje ne kontrolišu u potpunosti. Sve ovo činiće plenarne sednice zanimljivijim i za medije i građane, a unošenje konkretnih političkih pitanja na agendu bi moglo samo da ojača opozicione snage.

Dakle, iako saziv 2022. nije nikome ispunio želje i očekivanja, mogao bi da donese sasvim drugačiju političku dinamiku i da bude deo demokratizujućih procesa. Možda bi bilo preterano reći da se nazire svetlo na kraju tunela; ipak, sada u parlamentu imamo neke predstavnike koji bi možda mogli da budu svedoci pojavljivanja takvog svetla.

Tara Tepavac

Spoljna saradnica za parlamentarna istraživanja, Crta

O čekanju i očekivanju novog skupštinskog saziva

Dva meseca nakon održavanja opštih izbora u Srbiji, još uvek čekamo proglašenje izbornih rezultata a sastav novog saziva parlamenta je pod znakom pitanja. Čekanje nam nije strano, u proteklih dvadesetak godina od izbornog dana do konstitutivne sednice prolazilo je u proseku 35 dana, a za poslednja dva saziva četrdesetak.^[1] Po svemu sudeći, novi trinaesti saziv ima sve predispozicije da obori dosadašnji rekord od pre četvrt veka, kada je četvrti saziv Skupštine formiran dva i po meseca nakon izbora 1997. godine.

Većina se oko toga ne potresa previše, tema skupštine odavno nam nije u fokusu, osim cene kafe i karađorđeve u skupštinskom restoranu. Sve češće me poznanici kroz šalu pitaju zašto je to odugovlačenje uopšte problem, kada očigledno sve funkcioniše i bez parlamenta? I zaista, u proteklih deset godina uloga Skupštine kao najvišeg predstavničkog tela poljuljana je raznim udarcima od prevremenih izbora i preletanja, do nekorišćenja mehanizama, zaobilaženja gorućih društveno-političkih tema u plenumu, i najsvežijeg iskustva deparlamentarizacije tokom vanrednog stanja. Tokom dva krizna meseca po izbijanju pandemije Korona virusa, Skupština se *de facto* samo-suspendovala prepuštajući odlučivanje izvršnoj vlasti centralizovanoj ponajviše u rukama predsednika Republike.

Dugogodišnji trend marginalizacije i urušavanja Skupštine opustošio je očekivanja građana od najvišeg predstavničkog tela. A upravo to je najvažniji zadatak pred novim i svakim sledećim skupštinskim sazivom – povratak fundamentalnim ulogama parlamenta. Ojačavanje poljuljanih temelja i okrnjenih zidova koji izviru ispod sveže okrečene fasade i šarenih reflektora.

U našem političkom sistemu, narodnim poslanicima predodređena je moćna uloga, ali da bi je ostvarili u punom potencijalu moraju da osveste i prihvate svoju ulogu i moć. Do sada smo to nažalost vrlo retko viđali. Snažne i uticajne Skupštine nema bez odgovornih poslanika sa integritetom, spremnih da koriste sve skupštinske mehanizme i procedure koje imaju na raspolaganju da unaprede zakonska rešenja koja usvajaju, pokrenu ključne društveno-političke teme, postavе pitanja koja muče građane, kontrolišu izvršnu vlast i zahtevaju da polaže račune za svoj rad i učinak.

Od (svakog) novog saziva Skupštine, skupštinskog rukovodstva i narodnih poslanika očekujem „samo“ da rade svoj posao odgovorno, prema instituciji i građanima koje predstavljaju. A to podrazumeva da interes građana i javnosti stave ispred pojedinačnih interesa svojih političkih partija, a svojim radom i ponašanjem pomognu Skupštini da istupi iz senke izvršne vlasti, povрати ugled i ojača ravnotežu vlasti.

Da koriste sve mogućnosti kojima raspolažu u odborima i plenumu da otvore zakonodavni proces, uključe sve zainteresovane strane, čuju njihove komentare i unaprede predloge zakona, a time nas poštede višestrukih izmena polovičnih i manjkavih rešenja koja ishitreno usvajaju. Da unaprede funkcionisanje Skupštine i skupštinskih odbora, da se uhvate u koštac sa svim neformalnim i formalnim praksama koje su je do sada kočile – između ostalog da unaprede skupštinski poslovnik i zahtevaju redovno usvajanje godišnjeg programa rada.

Da od članova Vlade istrajno traže polaganje računa umesto da im konstantno aplaudiraju, postavljaju prijateljska pitanja i fingiraju parlamentarni nadzor forme radi. Da sarađuju sa nezavisnim institucijama, insistiraju na redovnom razmatranju njihovih izveštaja i zaključcima sa smislenim preporukama, uvažavaju njihova mišljenja i proaktivno koriste njihova nalaze da poboljšaju funkcionisanje institucija i kvalitet života građana.

Da vrate dijalog u Skupštinu, a svoje govore u plenumu koriste zaista za smislenu, suštinsku raspravu o predlozima, zakonima i odlukama sa dnevnog reda, kao i o radu Vlade, problemima i socijalnim pitanjima sa kojima im se građani obraćaju. Od zaštite životne sredine, nelegalnih deponija toksičnog otpada i borbe za čist vazduh, vodu i zemljište zbog kojih hiljade ljudi protestuju širom Srbije godinama, do preduzetih koraka i planiranog napretka u procesu pregovora o pridruživanju Evropskoj uniji, Skupština mora da preuzme aktivnu ulogu u bavljenju ključnim društveno-političkim pitanjima.

Da stave tačku na neprihvatljivu retoriku u plenumu, na uvrede, zastrašivanja, diskreditacije i kampanje blaćenja neistomišljenika vladajućeg režima. Za to je za početak potrebna dobra volja da se skupštinski Poslovnik i Kodeks ponašanja narodnih poslanika zaista i primenjuju, a ni njihovo revidiranje ne bi škodilo. Da otvore vrata za direktniju komunikaciju sa građanima i civilnim sektorom.

Iskustvo iz prethodnih desetak godina ne ostavlja nam mnogo prostora za optimizam, verotavno bi se retko ko u kladionicama opkladio na ovakvu Skupštinu. Žan Mone je u svojim Memoarima zabeležio: „Ljudi prihvataju promenu samo kada su suočeni sa nužnošću, a prepoznaju nužnost samo kada su suočeni sa krizom“. Novi saziv počće svoj rad u jeku višestrukih kriza, od međunarodne nestabilnosti do krize parlamentarizma, ali pitanje je da li će u njima prepoznati alarmantnu nužnost da se stane na kraj marginalizaciji i urušavanju Skupštine.

Kada (budući) poslanici prepoznaju i prihvate moć koju sa sobom donosi poslanički mandat, moćićemo konačno da počnemo sa očekivanjima od nove generacije političara koji svoju reputaciju i legitimitet grade poslaničkim radom i polaganjem računa građanima koje predstavljaju.

[1] Otvoreni parlament, "Vremeplov čekanja: koliko smo čekali na konstituisanje saziva Skupštine?", 13.08.2020. godine, dostupno na: <https://otvoreniparlament.rs/aktuelno/173>.

Tamara Klarić

Pravna savetnica i aktivistkinja, NURDOR

Parlament u Srbiji – između nepoznanica i očekivanja

Prethodni saziv Narodne skupštine zvanično je formiran 3. avgusta 2020. godine na konstitutivnoj sednici održanoj tog dana. Sledeći put narodni poslanici sastali su se tek 22. oktobra. Dakle, nakon izbora održanih u godini epidemije i globalnih i lokalnih izazova pred kojima se našla skoro svaka država na svetu – najviše zakonodavno telo u Srbiji počelo je efektivno sa radom i sastalo se u prvoj radnoj sednici tek 120 dana nakon održanih izbora. Ono što dodatno čini ovu situaciju čudnom jeste što je na pomenutim izborima 188 mandata narodnih poslanika pripalo vladajućoj i najvećoj stranci, a 32 mandata njenom tadašnjem partneru u Vladi. Dakle, ukupno 212 od 250 poslaničkih mandata pripalo je strankama tadašnje vladajuće koalicije u godini krize i problema, a opet parlament je počeo da radi tek četiri meseca nakon izbora. Društveno-politička post-izborna slika koja je na papiru izgledala stabilno, jasno i spremno da odgovori na tekuće probleme, u stvarnosti je pokazala niz nelogičnosti i neizvesnosti.

Od jeseni 2020. godine parlament polako počinje da radi, dok je u 2021. godini primetna pojačana aktivnost u pogledu broja radnih dana i broja usvojenih akata. Međutim, kao veoma problematično u tom radu potpuno izostaje kritička i korektivna uloga parlamenta u odnosu na Vladu i na akte koji su dolazili pred narodne poslanike. Pa tako, 70 posto zakona usvojeno je bez amandmana, dok je skoro polovina sednica skupštinskih odbora trajalo kraće od 10 minuta. Neretko je bilo situacija u kojima se narodni poslanici zahvaljuju predstavnicima izvršne vlasti što dolaze, sednica posvećenih obračunima sa političkim neistomišljenicima koji i nisu u parlamentu, pa čak i sa predstavnicima nevladinog sektora. Ono što bi po svojoj suštini trebalo da je uloga Narodne skupštine u državi parlamentarne demokratije bilo je potpuno u drugom planu naspram debata o dnevno-političkim temama.

Kada govorimo o očekivanjima od novog saziva Narodne skupštine, pre svega treba reći da za njih možda i nije najzahvalniji trenutak imajući u vidu da skoro dva meseca nakon održanih parlamentarnih izbora 3. aprila 2022. Republička izborna komisija i dalje nije proglasila konačne rezultate. Kako je navedeno u nekom od saopštenja – izborne radnje su i dalje u toku i kada se one okončaju biće saopšteni i rezultati. Tako da je vrlo moguće da svedočimo najdužim izborima ikad održanim. No, oni najvažniji indikatori za budući rad parlamenta bi mogli biti poznati.

Pre svega, posle dve godine pauze, u parlamentu će se opet naći političke stranke iz opozicionog bloka (koje su bojktovale prethodne izbore 2020. godine). Ovo bi trebalo da je na papiru najvažniji rezultat održanih izbora koji se tiče samog rada Narodne skupštine. Od maja 2020. godine maltene nije bilo moguće čuti reč kritike ili uopšte postavljanja pitanja o radu izvršne

vlasti sa skupštinske govornice. Takođe, kao što je već pomenuto veoma značajan broj zakona usvojen je bez ijednog amandmana. Ovo znači da predlozi akata sačinjeni od strane Vlade uopšte i nisu prolazili kroz „filter“ Narodne skupštine, već je zakonodavnu ulogu, paradoksalno, vršila izvršna vlast. Promenu ove za parlament degradirajuće prakse bi trebalo da donese novi saziv, u kome poslanici opozicionih stranaka (ili bar onih koje su se tako predstavile građanima na izborima) imaju određeni broj poslaničkih mandata koji nije zanemarljiv.

Shodno navedenom, Narodna skupština bi trebalo delimično da povrati u ravnotežu svoju Ustavom definisanu ulogu. Naravno, nije realno očekivati da će poslanici koji postanu „opozicija“ imati moć da blokiraju ili zaustave donošenje zakona, niti sa druge strane znači da će sva zakonska rešenja koja bude predlagala nova Vlada biti loša. Ali ono što je očekivano je da će sednice Narodne skupštine izgledati drugačije nego prethodne dve godine i da neće služiti kao „protočna“ međustanica za slepo parafiranje zakona koje je već usvojila Vlada.

U vezi sa raspodelom poslaničkih mandata i većim brojem stranaka koje su ušle u parlament, osetan je pad brojčane nadmoći mandata onih stranaka koje su do sada činile vladajuću strukturu. Ovo posebno imajući u vidu da je od izbora 2020. do 2022. godine došlo do stapanja dve od tri stranke koje su po broju osvojenih mandata na prethodnim izborima napravile najbolji rezultat. U pogledu rezultata ovih izbora i njihovog uticaja na broj poslaničkih mandata koje su osvojile navedene stranke – doći će do pada od 30% (sa 223 na 155). Naravno, projektovanje ovih brojki na realne rezultate stoji pod pretpostavkom da će nakon proglašenja konačnih rezultata izbora, a pri formiranju nove Vlade, doći do očekivane koalicije. No, kako je politička stvarnost u Srbiji toliko puta demantovala očekivanja, treba sačekati kraj sage „izbori 2022. godine“, konačnu raspodelu mandata i formiranje post-izbornih koalicija, kako bi se moglo bilo šta u realnosti sabirati i oduzimati.

Ono za šta bi se sa sigurnošću moglo reći da donosi koliku-toliku promenu u životu Narodne skupštine jeste po prvi put ulazak u parlament „zelene koalicije“ koju čine relativno mlade i nove političke organizacije. Stranke koje su predizbornu kampanju, ali i dobar deo svojih redovnih aktivnosti, usmerile na pitanja ekologije i zaštite životne sredine, okupljene u koaliciji „Moramo“, prema trenutnim izbornim rezultatima osvojile su 12 poslaničkih mandata. Imajući u vidu da je ovo prvi put da ulaze u parlament, da su (posebno van Beograda) raspolagali veoma ograničenim resursima i infrastrukturu, kao i da teme kojima se bave i stavovi koje zagovaraju možda ne deluju blisko „popularnoj politici“ u Srbiji – dvocifren broj mandata zaista jeste dobar i značajan rezultat za ovu koaliciju. Da li je ovo šansa da zaista čujemo neki nov, svež glas iz poslaničkih klupa ostaje da vidimo, jer se posle duže vremena dešava da neka opcija prvi put dobija priliku da bude glas građana na ovom nivou.

Na kraju, možda i jedino sveukupno očekivanje od novog saziva Narodne skupštine jeste da bude značajno drugačiji od prethodnog. Ovo ne bi trebalo da bude tako težak zadatak, imajući u vidu da je prethodne dve godine parlamentarizma u Srbiji zaista teško ponoviti, sve i kad bi neko pokušao. Takođe, kako trenutno stoje stvari, bilo koje koalicije koje budu formirane u predstojećem periodu neće biti naročito stabilne, niti homogene.

Imajući u vidu opšte stanje, mnogo je više nepoznanica nego što može biti nekih utemeljenih i realnih očekivanja. Dodatno, s obzirom na trenutnu ekonomsku i geo-političku situaciju na globalnom nivou biće više nego zanimljivo posmatrati kako će se to odražavati na nepredvidivi društveno-politički teren u Srbiji i samim tim i na rad parlamenta. Izazov je možda najbolja reč za ono što nas čeka i u parlamentu i van njega.

Rodoljub Šabić
Advokat

Bitna pretpostavka autoriteta

Višegodišnji hronični negativni trendovi u radu Narodne skupštine doveli su do ozbiljnog, vrlo zabrinjavajućeg urušavanja njenog autoriteta i ukupnog položaja u sistemu vlasti. Skupština je prestala biti prostor za demokratski dijalog i pretvorena je u glasačku mašinu i poprište žestokih obračuna vlasti i opozicije u atmosferi i sa rečnikom i manirima krajnje neprimerenim telu koje je nosilac zakonodavne i ustavotvorne vlasti,

Ugled, uloga i uticaj Narodne skupštine su redukovani a poverenje građana u instituciju parlamenta i u narodne poslanike svedeno je na nedopustivo nizak nivo. Bitne promene u funkcionisanju Narodne skupštine definitivno su nužna pretpostavka ostvarivanja njene Ustavom utvrđene funkcije.

Do odgovarajućih promena ne mogu dovesti verbalne proklamacije i prazna politička obećanja, kakva su se neretko mogla čuti. Za kvalitativne a ne samo "kozmetičke" promene potrebno je mnogo više.

Na prvom mestu potrebno je uložiti napor u to da se konkretna rešenja koja vode do promena i poboljšanja u radu Skupštine prepoznaju, normativno artikulišu i pretvore u obavezujuća pravila. U tom kontekstu i nacrt Poslovnika koji je pripremila CRTA i skup koji je organizovala a koji pruža priliku da se razmene mišljenja o novim rešenjima zaista su više nego dobrodošli. Ali, ne dovodeći u pitanje značaj iznalaženja dobrih poslovnčkih rešenja, ne sme se zaboravljati da ona, i kad su najkvalitetnija, ne mogu sama po sebi obezbediti željeni cilj. S tim u vezi korisno je podsetiti na neke činjenice na koje se kod nas olako zaboravlja.

Vršeći funkciju Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti u periodu od 2005 - 2018. godinu podneo sam Narodnoj skupštini ukupno 13 izveštaja o primeni dva zakona, odnosno o stanju u dve oblasti, koji su u nadležnosti Poverenika. Praksu da izveštaje razmatra u plenumu Skupština je uspostavila tek 2011. i tako je razmatrala tri izveštaja. A onda je prekinula tu praksu pa izveštaji za 2014, 2015, 2016 i 2017. godinu nisu razmatrani.

Propuštanje Narodne skupštine da razmotri čak deset od trinaest podnetih izveštaja imalo je negativne posledice po dve njene najvažnije funkcije – zakonodavnu i nadzornu.

U zakonodavnom procesu propuštanja je prilika da se poslanici upoznaju sa faktičkim stanjem i neodostacima regulative i da u skladu s tim usvajaju kvalitetna rešenja umesto loših zakona. Tipičan ilustrativan primer je novi Zakon o zaštiti podataka o ličnosti (ZZPOL). Direktnim

preuzimanjem odredbi iz Opšte uredbe o podacima o ličnosti (suprotno načelima same te uredbe) i nespretnom kompilacijom sa drugim EU aktom, tzv. Policijskom direktivom dobijen je Zakon koji je u značajnom neskladu sa pravnim sistemom Republike Srbije, opterećen brojnim preopširnim i suviše uopštenim odredbama, običnim građanima praktično nerazumljiv i sa enormno velikim brojem ograničenja njihovih prava. A uprkos preteranoj i nepotrebnoj opširnosti ZZPOL je neke oblasti i niz važnih pitanja ostavio neuređena ili neadekvatno uređena. I kratko vreme primene već je pokazalo da je ZZPOL veoma teško primenljiv, da izlaže riziku prava građana i da su preko potrebne njegove značajne izmene i dopune.

U kontekstu funkcije nadzora, ignorišući izveštaje Poverenika, Skupština je propuštala priliku da se suoči sa argumentovanim upozorenjima da se kontrola javnosti nad raspolaganjima javnim novcem i resursima sve više izigrava i potiskuje. Tako je sistematski potcenjivano postojanje nesporne kauzalno - funkcionalne veze između dramatičnog i sve bržeg pada nivoa transparentnosti u radu vlasti i korupcije. Dobra ilustracija konkretnih posledica su položaj i ocene Srbije na Globalnom indeksu percepcije korupcije koji potvrđuju kontinuirano nazadovanje u istom periodu. Iz godine u godinu Srbija je beležila sve lošije mesto na rang listi i sve manji broj poena. Sa poslednjim rezultatom, 38 od mogućih 100 poena ima čak 5 manje od prosečne ocene u svetu, 19 manje od proseka u Evropi, a čak 26 manje od proseka zemalja EU. Iako je slovila kao državni prioritet, poslednja ocena borbe protiv korupcije u Srbiji je bila najlošija u poslednjoj deceniji.

Dobro je što je u nekoliko poslednjih godina ponovno uspostavljena praksa da Skupština, makar, čini se, samo pro forme, u plenumu razmatra izveštaje Poverenika. Ali, nije dobro što nije isključeno da se sa primerima ekstremno neodgovornog odnosa prema primeni Poslovnika opet možemo sresti.

U zakletvi koju narodni poslanici polažu odmah po potvrđivanju mandata Poslovnika Narodne skupštine se eksplicitno ne pominje ali reči kojim se obavezuju da rade "predano, pošteno, savesno i verno Ustavu" izvesno podrazumevaju njegovo poštovanje.

Nužno je učiniti nespornim da je bitna pretpostavka autoriteta institucije koja donosi opšteobavezujuća pravila da sama poštuje pravila kojim je sebe obavezala. Kad to ne čini neminovno urušava i sopstveni autoritet i autoritet akata koje donosi.

Robert Sepi
Advokat

Konstituisaće se i šta ćemo tad?

Naš odnos prema radu Narodne skupštine podložan je sindromu "kuvane žabe". Neosetno smo se navikli da se od očekivanja očekuje da budu izneverena. U najboljem slučaju ispunjena u manjoj meri nego što smo očekivali. Jedno od takvih jeste i očekivanje da će Skupština konačno početi da nezavisne države organe doživljava kao "svoju produženu ruku" za kontrolu izvršne vlasti, što oni po svojoj pravnoj prirodi i jesu, a naročito da će početi da poklanja dužnu pažnju njihovim izveštajima, koje su oni po zakonu dužni da joj dostavljaju.

Postojeći propisi su uloge podelili tako da skupštinski odbori igraju glavne role. Međutim, za razliku od razmatranja predloga zakona i drugih akata, odbori ne koriste u dovoljnoj meri niti na pravi način druga ovlašćenja kojima raspolažu, kao npr. kontrolni mehanizam. Za takav zaključak dovoljan je i površan uvid u javno dostupne podatke. Daleko je više onih o sednicama odbora na kojima su razmatrani predlozi zakona koji su ušli u skupštinsku proceduru i organizovana javna slušanja na kojima se predstavljaju ti predlozi zakona, pri čemu je važno napomenuti da su to uglavnom predlozi zakona koje podnosi Vlada, za razliku od malobrojnih o razmatranju tromesečnih informacija o radu ministarstava i godišnjih izveštaja nezavisnih državnih organa.

Deo razloga krije se u načinu njihovog ustrojstva. U najvećem broju, ovlašćenja odbora korespondiraju ministarskim resorima u Vladi, što ih, uz odsustvo političke volje da ispune svoju svrhu, pretvara u "produžene ruke" ministarstava kojima korespondiraju. Zbog toga je razmatranje izveštaja nezavisnih državnih organa "crna rupa" parlamentarnog života u Srbiji već dugi niz godina, nezavisno od činjenice o kom sazivu Skupštine je reč ili ko se nalazi na čelu tih organa. Najupečatljiviju sliku takvog stanja pruža nepoštovanje propisanih rokova za razmatranje njihovih izveštaja, koje je u nekim slučajevima, zbog izuzetnog velikog zakašnjenja, depasirano i izlišno.

Ništa bolja situacija nije bila ni u pogledu dosadašnjih izbora funkcionera koji rukovode nezavisnim državnim organima. Uzroci takvog stanja bili su nedostaci i manjkavosti onih odredbi koje uređuju postupak njihovog izbora – poslaničke grupe kao jedini predlagači kandidata za javnu funkciju, "nepoznanica" na koji način "dolaze" do predloga kandidata u situaciji kada ne postoji obaveza raspisivanja javnog poziva za podnošenje kandidatura ili pisama o zainteresovanosti onih koji bi želeli to da postanu, kao i održavanje posebne sednice odbora na kojoj se obavlja razgovor sa kandidatom i utvrđuje predlog odluke o izboru koji se upućuje Narodnoj skupštini radi razmatranja i donošenja umesto obaveze javnog predstavljanja kandidata i njihovih planova i programa.

Šta treba da se promeni da bi očekivanja bila bar delimično ispunjena?

Sve upućuje na to da postoji dovoljno razloga za osnivanje, po ugledu na postojeći Odbor za prava deteta, posebnog stalnog radnog tela – Odbora za kontrolu rada nezavisnih državnih organa. On bi u odnosu na nezavisne državne organe bio "matični" a u odnosu na druge odbore „noseći“ za kontrolu rada nezavisnih državnih organa. Nadležnost tog „kontrolnog“ odbora bi trebalo da bude kontinuirano praćenje rada nezavisnih državnih organa a poseban zadatak – temeljno i suštinsko razmatranje njihovih izveštaja, kao i formulisanje predloga zaključaka koji se upućuju Narodnoj skupštini na razmatranje i usvajanje. Istovremeno, i drugim zainteresovanim odborima bi takođe trebalo da bude omogućeno da razmatraju njihove izveštaje, kao i da svoje predloge i mišljenja dostavljaju "kontrolnom" odboru. „Kontrolni“ odbor bi izveštaje nezavisnih državnih organa razmatrao zajedno sa predlozima, mišljenjima i zaključcima drugih zainteresovanih odbora, uz obavezu da u svom izveštaju obuhvati mišljenja i predloge tih drugih odbora. Radi uspostavljanja sveobuhvatnog mehanizma kontrole, njegova nadležnost bi trebalo da bude i praćenje sprovođenja tih zaključaka od strane organa javne vlasti. Njeno efikasno vršenje podrazumeva i dodeljivanje posebnog ovlašćenja – da zahteva i razmatra periodične izveštaje Vlade o aktivnostima koje su ministarstva preduzela u cilju ispunjavanja preporuka sadržanih u zaključcima Skupštine.

Neophodno je preciziranje i poštovanje rokova za razmatranje izveštaja nezavisnih državnih organa. Trenutno, nisu predviđene bilo kakve sankcije za "probijanje" rokova, verovatno i zato što njihovo propisivanje ne bi bilo svrsishodno već bi samo dovelo do dupliranja odredbi koje se ne poštuju. Zbog toga vredi razmisliti o propisivanju obaveze nadležnog odbora da predsednika Skupštine, generalnog sekretara i nezavisne državne organe čije izveštaje treba da razmatra, obavesti o docnji odbora tj. povredi propisane obaveze, kao i razlozima koji su doveli do njenog nastanka. Identična obaveza u odnosu na nezavisne državne organe bi važila za predsednika i generalnog sekretara Skupštine u slučaju kašnjenja plenarnog zasedanja Skupštine. Javnost rada bi u tom slučaju trebala da bude obezbeđena obavezom njihovog objavljivanja na zvaničnoj veb stranici Skupštine.

U situaciji kada je veći broj zakona koji regulišu izbor funkcionera nezavisnih državnih organa inoviran u poslednje dve godine, neizbežne su izmene i dopune Poslovnika Skupštine čiji tekst nije menjan deset godina. Ako ni zbog čega drugog onda zbog činjenice da je nužno razraditi ili bar "pretočiti" nekoliko odredbi tih zakona. Pre svega odredbi koje predviđaju raspisivanje javnog poziva svim zainteresovanim licima da se prijave za kandidata za funkciju. Ništa manje potrebe ne izazivaju ni odredbe prema kojima odbor utvrđuje i na veb prezentaciji Skupštine objavljuje spisak prijavljenih lica koji ispunjavaju uslove za izbor na funkciju. Svoje mesto trebalo bi da nađu i odredbe koje će detaljnije regulisati kako poslaničke grupe "dolaze" do predloga kandidata sa spiska prijavljenih lica koji ispunjavaju uslove za izbor na funkciju. Na kraju, najviše kreativnosti će zahtevati odredbe koje treba da osmisle kako će odbor ispuniti svoju obavezu da pre utvrđivanja predloga za izbor, sa kandidatima koje su predložile poslaničke grupe obavi javni razgovor na kojem će kandidatima omogućiti da iznesu svoje stavove o ulozi i načinu ostvarivanja funkcije.

Nemanja Nenadić
Programski direktor, Transparentnost Srbija

Očekivanja od novog saziva Narodne skupštine i prioriteta za borbu protiv korupcije

Očekivanja

Za novi saziv Narodne skupštine, koji će u skupštinske klupe sesti možda i čitava tri meseca nakon održanih izbora, zna se jedino to da će bolje predstaviti podršku koji pojedini politički subjekti uživaju u biračkom telu od većine, a možda i svih prethodnih saziva. Tome je doprinelo snižavanje izbornog praga sa 5 na tri posto dobijenih glasova, mogućnost koju su po prvi put iskoristile i opozicione stranke, nakon bojkota izbora iz 2020. kada su važila ista pravila. Zahvaljujući toj promeni, tri liste, koje zajedno imaju preko 12% glasova, imaće svoje narodne poslanike (Moramo, Zavetnici i Dveri), dok bi se po starim pravilima njihovi glasovi prelili drugim strankama. Ipak, u Skupštini neće biti predstavljena volja oko 7% birača koji su glasali u aprilu 2022.

I pored toga što je već dugo nesumnjivo poznata raspodela 249 od ukupno 250 mandata, još uvek se ne zna ko će sve činiti buduću skupštinsku većinu. Trenutno se spekuliše oko mogućnosti da tu većinu čini lista Aleksandra Vučića, u koaliciji sa svim dosadašnjim partnerima (SPS, manjinske liste), samo sa SVM ili pak sa nekim delovima dosadašnje opozicije koja je izašla na izbore pod nazivom Ujedinjeni za pobjedu Srbije. Od konačnog političkog dogovora zavise i realna očekivanja od novog saziva parlamenta. Ranija iskustva, naročito ona koja se odnose na sazive iz 2016. i 2020, ukazuju na mogućnost da Skupština nastavi da deluje pre svega kao bojište na kojem se članovi vladajuće većine nadmeću u odbrani starog-novog predsednika države od stvarnih ili izmišljenih napada i u kojem prostor opozicije za obrazlaganje predloga maksimalno suzbijaju objedinjavanjem diskusija o nepovezanim tačkama i podnošenjem amandmana da bi se „pojelo vreme“ za stvarnu debatu. Moguće je da bi ove pojave bile manje zastupljene ukoliko stara vlast postigne politički dogovor sa dosadašnjim glavnim oponentima, i generalno, ako usled promenjenog globalnog odnosa snaga bude težila da se prikaže kao privrženija evropskim vrednostima.

Kakva god bude bila parlamentarna većina, izvesno je da će skupštinske rasprave biti raznovrsnije, da će biti podneto znatno više predloga zakona i amandmana od strane opozicije, da će rasprave na odborima biti sadržajnije, uključujući i one koje se tiču izveštaja nezavisnih državnih organa, da će predstavnici Vlade morati da odgovore na više pitanja o svom postupanju i najzad, da će građani i udruženja koja prate pojedine oblasti imati više mogućnosti da pokrenu pojedina pitanja preko narodnih poslanika. U vezi sa tim, značajne novine u radu novog saziva

Skupštine mogu da donesu narodne inicijative, koje se prema odredbama novog Zakona o referendumu i narodnoj inicijativi moraju izneti pred narodne poslanike.

Prioriteti za borbu protiv korupcije

Koalicija prEUgovor je objavila detaljnu listu prioriteta za novu Vladu i novi saziv Narodne skupštine.^[1] Transparentnost Srbija, članica ove koalicije, iznosila je slične predloge i za brojne ranije skupštinske sazive^[2], a mnogi od njih se ponavljaju, jer u praksi nisu realizovani. Osnovni prioriteti se odnose na pravnu sigurnost, javnost i participativnost odlučivanja, poštovanje uloge nezavisnih organa i razmatranje izveštaja o radu. Između ostalog, Skupština bi trebalo da u potpunosti napusti praksu donošenja „autentičnih tumačenja“ koja retroaktivno menjaju značenje zakonskih odredaba i da donosi „posebne zakone“ za jednokratnu upotrebu. Skupština ne bi trebalo da odlučuje o predlozima zakona koji nisu prošli adekvatnu javnu raspravu ili za koje nije dobijeno mišljenje nadležnih organa (npr. mišljenje Agencije kada je reč o rizicima od korupcije), kroz javna slušanja bi trebalo da razmotri efekte primene najvažnijih zakona i potrebu da se donesu novi, na svojim internet stranicama bi trebalo da objavljuje sve podnete amandmane, kao i podatke o kontaktima sa registrovanim i neregistrovanim lobistima, da unapredi pravila o Etičkom kodeksu i primeni ih blagovremeno u svakom slučaju, da obaveže Vladu na koji način će da reši probleme na koje ukazuju nezavisni državni organi u svojim izveštajima i da poziva na odgovornost Vladu kada to ne učini, da u otvorenom postupku bira čelnike nezavisnih institucija, da razmatra izveštaje o radu Vlade i da utvrdi odgovornost za odstupanja prilikom realizacije planova i budžeta.

Dalje, Skupština bi trebalo da odobrava zakone kojima se dodeljuje državna pomoć privredi ili građanima, jedino ako su unapred postavljeni jasni i relevantni kriterijumi za dodelu sredstava, ukoliko su objavljene sve bitne odluke i ukoliko je obezbeđen nadzor nad postupanjem organa vlasti koji dodeljuju državnu pomoć, kao i nadzor nad ispunjavanjem obaveza primalaca takve pomoći.

Skupština bi takođe (a ne Vlada) trebalo da usvoji novu Nacionalnu antikorupcijsku strategiju i da raspravlja o izveštajima povodom sprovođenja aktuelnih planskih dokumenata u ovoj oblasti (npr. o delu godišnjeg izveštaja Agencije za sprečavanje korupcije koji se odnosi na AP 23, potpoglavlje „borba protiv korupcije“).

Skupština bi trebalo da usvoji izmene propisa koje bi obezbedile prekid prakse kupovine medijskog uticaja ili rasipanja javnih sredstava kroz nabavke medijskih usluga. U oblasti javnih nabavki i javno-privatnih partnerstava, Skupština ima mogućnost da zaustavi aktuelnu praksu dogovaranja najvrednijih javnih radova kroz međudržavne sporazume ili posebne zakone (umesto primenom Zakona o javnim nabavkama i Zakona o javno-privatnom partnerstvu i koncesijama), ali i da unapredi odredbe i primenu samog Zakona o javnim nabavkama (npr. za početak da organizuje javno slušanje povodom izveštaja Kancelarije za javne nabavke o monitoringu).

Glavni zadatak Skupštine na početku njenog rada će biti donošenje pravosudnih zakona i rešavanje onih pitanja koja su ostala nedorečena u ustavnim amandmanima. Glavni ciljevi tu moraju da budu smanjenje prostora za diskreciju prilikom izbora članova pravosudnih saveta i obezbeđivanje maksimalne javnosti rada tih organa.

Nedovoljni rezultati u gonjenju korupcije takođe iziskuju aktivniju Skupštinu, koja će dopuniti i precizirati propise i stvoriti uslove da javni tužioci veći broj slučajeva korupcije gone proaktivno^[3].

Kada je reč o međunarodnim obavezama Srbije, uskoro se očekuje objavljivanje novog izveštaja i preporuka GRECO (peti krug evaluacije). S obzirom na ogromna kašnjenja i narušavanje ugleda zemlje povodom preporuka iz prethodnog kruga (iz 2015, još uvek delom neispunjene), aktivan nadzor Skupštine od samog početka bi mogao da bude od pomoći da se obaveze izvrše na vreme. Bitnu ulogu u tome, pored stalnih skupštinskih odbora, mogao bi da ima i nacionalni ogranak GOPAC, u čiji rad treba da se uključe predstavnici novih parlamentarnih grupa.

Najzad, imajući u vidu da su reforme izbornog zakonodavstva i 2020. i 2022. bile vršene u poslednji čas pred izbore, dijalog o promeni tih propisa bi trebalo otpočeti odmah. Taj dijalog treba da bude otvoren ne samo za stranke, već i za sve druge relevantne subjekte (državni organi, nevladine organizacije koje prate pojedine aspekte izbornog procesa), a mogao bi da otpočne organizovanjem javnog slušanja povodom izveštaja ODIHR o aprilskim izborima.

[1] <https://preugovor.org/Prakticne-politike/1725/Predlozi-za-prioritete-nove-Vlade-i-novog-saziva.shtml>

[2] Npr. <https://www.transparentnost.org.rs/images/stories/inicijativeianalize/prioriteti%20antikorupcijske%20politike%20maj%202012.doc>
https://www.transparentnost.org.rs/images/dokumenti_uz_vesti/TS_predlozi_za_novu_skupstinu_i_vladu_april_2016.docx
https://www.transparentnost.org.rs/images/dokumenti_uz_vesti/Prioriteti_u_borbi_protiv_korupcije_u_Srbiji.pdf

[3] https://www.transparentnost.org.rs/images/dokumenti_uz_vesti/Grand_Corruption_and_Tailor-made_Laws_in_Serbia.pdf

Mirjana Nikolić
Novinarka Istinomera

Novi skupštinski saziv ima šansu da pokaže kako treba

Prošli saziv Skupštine do te mere je srozao kritrijume percepcije parlamentarnog života, da će novi saziv (kad ga jednom dočekamo, kažu početkom jula), već u startu biti bolji od prethodnog. Posle iskustva skoro pa jednostranačkog sastava Skupštine za koji se znalo da ne može da potraje, sada i vlast i opozicija imaju šansu da pokažu kako sve zapravo treba da izgleda. Da li očekujemo da to i urade? Ne.

Očekivanja su mnogo skromnija. Za početak, ako ništa drugo, hodnici zgrade parlamenta ređe će biti sablasno prazni, a neko će valjda smeti da progovori i sa novinarima sa kojima to nije unapred dogovoreno. **Pre svega očekuje se da se u taj "hram demokratije" vrati život** koji podrazumeva dijalog, dinamiku i konferencije za novinare u holu na kojima su dozvoljena novinarska pitanja.

Kada je o plenumu reč, povratak opozicionih poslanika sam po sebi obećava da će rad biti dinamičniji, ali i teži. Novi poslanici opozicije, kao i povratnici, imaće težak zadatak - da se nametnu, da postanu prepoznatljivi, da iskoriste svojih pet minuta da ih građani zapamte i da se tako u stvari pripreme za naredne izbore. Vladajućoj većini preostaje da proba da dokaže kako je parlament bio mnogo bolje mesto dok nije bilo opozicije i da građane ubedi da su pogrešili što su uopšte dali šansu nekom drugom. U takvoj podeli uloga, može se očekivati baš sve.

Iz ugla skupštinskog izveštača, prethodnih godinu i po dana rad iz Skupštine bio je najblaže rečeno - neuobičajen. Jer kad je sastav parlamenta šarolik, onda Vlada predloži zakon, poslanici (često pravnici) iz vlasti hvale zakon, a poslanici (takođe pravnici) iz opozicije kritikuju sporne članove zakona i ukazuju šta može da se zloupotrebi. A i ako nisu pravnici, svaka poslanička grupa ima tim ljudi koji im pomažu u pripremama za sednicu. U poslednjem sazivu novinari su bilo kakvu, pa i najmanju sumnju u predloženi zakon, morali da traže izvan Skupštine. Od vladajuće koalicije tu je bio "podignut zid", izjave o zakonima nije davao skoro niko osim ministra, a čitali su čak i kad su iste te zakone naknadno povlačili ili menjali na zahtev predsednika. To je ujedno i drugo očekivanje od novog saziva parlamenta - **da se poslanici bolje pripreme za raspravu**. Da shvate za šta tačno glasaju i da u raspravi govore tako da ih razume i neko ko prvi put u životu gleda skupštinski prenos.

Previše je optimistično očekivati da skupštinski rad preko noći dobije svoj puni smisao, ali bilo bi dobro da poslanici makar počnu da rade na tome. **Da počnu da se ponašaju kao predstavnici građana, kao zakonodavci, kao kontrolori izvršne vlasti.** Svaki novi saziv iznedri ponekog "heroja", po neki svetli primer kako poslanik treba da nastupa, da govori, da predlaže rešenja, da sa uvažavanjem diskutuje sa političkim oponentima. Ako se u ovom krugu pojavi nekoliko takvih, možda uspeju da posrame one koji se za medijsku pažnju bore samo nizom besmislenih uvreda i napada. Ako se u novom sazivu desi da se poslanici vlasti i opozicije usaglase i konsenzusom usvoje bar jedan zakon na dobrobit svih - smatraćemo to za uspeh. A nije nemoguće, ako se setimo da je 2015. godine za takozvani "Zojin zakon" o prevenciji i dijagnostici retkih bolesti glasalo 175 poslanika, iako je predlagač bio Dušan Milisavljević, poslanik opozicione Demokratske stranke. I poražavajuće je što takvih primera nema mnogo više.

Ono što je u prošlom sazivu olakšavalo rad - više ne očekujemo. Dosadašnji predsednik parlamenta, Ivica Dačić uveo je običaj da na početku zasedanja kaže poslanicima šta je na kolegijumu dogovoreno - koliko će se raditi tog dana, koliko sutradan, ima li amandmana i kada se očekuje glasanje. Plus nije bilo dileme da li će predloženo biti i usvojeno. To je moglo da funkcioniše kada su svi na istoj liniji, pa ako se i raspricu, a glasanje je najavljeno za određeno vreme, preostali govornici bi odustajali od diskusije. Takva praksa neće se nastaviti, jer poslanicima niko ne može da ograniči koliko će se puta javiti da traže povredu poslovnika, ili repliku. **Dakle skupštinski dan će mnogo duže trajati**, a po efikasnosti novi saziv teško da će nadmašiti prethodni.

Kada smo već pomenuli amandmane i replike, u tom delu očekivanja od novog saziva su najveća. Opozicija koje dugo nije bilo, verovatno će koristiti pravo da podnosi brojne amandmane na zakon i tako sebi obezbedi dodatno vreme za diskusiju. Moramo ipak podsetiti da su stotine amandmana koje je podnosila opozicija u sazivu pre poslednjeg, izazvali vladajuću većinu da uzvрати podnošenjem još većeg broja amandmana, što je potpuno obesmisllilo rad Skupštine i dovelo do bojkota.

Od novog parlamenta **ne očekuje se mirniji ton.** Ako samo pogledamo izborne liste videćemo da dobar deo onih koje pamtimo po žestokim napadima na opoziciju, ponovo seda u skupštinske klupe i ne verujem da će menjati stil koji im je to omogućio, a vraćaju se i neki opozicionari koji su u ranijim nastupima umeli da budu na ivici fizičkog obračuna sa oponentima. Tako da će predsedavajući konačno imati priliku da na opoziciji primeni Kodeks ponašanja narodnih poslanika, pošto je dosadašnja praksa pokazala da ga sami prema sebi primeniti neće.

Milan Petrović

*Nezavisni ekspert u oblasti inovativnog obrazovanja
i programski direktor organizacije Nauči me*

Jedan mogući čas građanskog vaspitanja

Građansko vaspitanje podučava se u Srbiji već preko dvadeset godina. Predajemo ga deci od trećeg razreda osnovne škole i pokušavamo da od najmlađih dana naučimo te male građane i građanke, da poznaju svoja prava i svoje obaveze. Naučimo ponekog šta je to demokratija, šta vladavina prava, a tek kasnije koje su tri grane vlasti, kako funkcioniše izborni sistem i najzad, koja je njihova uloga u jednom demokratskom društvu koje zajedno gradimo.

Podučavamo ih, a oni nam ne veruju! Prema Alternativnom izveštaju koji donosi KOMS, prošle godine zainteresovanost mladih za politička dešavanja je negde na sredini, zamalo vrlo dobar sa 3,42 od mogućih 5. Sve više ih interesuju teme iz oblasti životne sredine, korupcije i kriminala i omladinska politika, a sve manje funkcionisanje demokratije u Srbiji, ekonomske teme, pa čak i spoljna i unutrašnja nacionalna pitanja. Preko polovine ne bi ili ne zna da li bi izašlo na sledeće izbore, a navode dva veća razloga: da trenutno nemaju za koga da glasaju i to da im nijedna partija ideološki ne odgovara. Smatraju da izbori nisu fer, a ako bismo im dali da ocenjuju svoje poverenje u institucije, retko koja bi zaslužila poštenu trojku, mada bi većina njih dobilo prolaznu ocenu. Šta je to što nam mladi ne govore?

Jednom sam, dok sam još radio u školi, imao prilike da održim čas građanskog vaspitanja. Čuli su da dolazi novi profesor, pa se nije šaliti – svi su došli. U učionicu sam ušao prvi, sveže obrijan i tek na početku tridesetih, pomalo sam i mogao da prođem kao maturant. Nameštao sam stolove, skupljao neke papiriće, a kada bi neko od njih pitao da li je u toj učionici građansko, rekao bih im da sačekaju i da profesor uskoro dolazi. Bili su opušteni, razgovarali su, otvoreno govorili da taj predmet nema smisla, da je suvišan, da godinama na tim časovima ništa korisno nisu učili i da im posle šest „ozbiljnih“ časova ovaj baš nije trebao. Slušao sam ih pažljivo, a zatim stao za katedru. Ništa više nisu rekli; panični smeh pokrila je tišina; pojava autoriteta posložila je stvari na svoje mesto. Brzo su pronašli svoje klupe, a pogled sakrili na stranice neke sveske svaštare koja je verovatno služila svemu samo ne hvatanju beležaka. Počeli smo razgovor na temu: *zašto nam treba građansko vaspitanje?*

Građanska svest. Građanska čast, koja se uzgred budi rečeno nekada mogla i privremeno izgubiti. Građansko vaspitanje danas – čemu to služi ako čak i pred osobom koja vas tek opisno ocenjuje morate umući i pognuti glavu? Čemu čas na temu građanskog ponašanja, na kome učimo o učešću u građanskom društvu, ako vi ni to jedno, suštinsko pitanje nemate hrabrosti

da postavite? Do kraja godine dođemo do odgovora – nije stvar hrabrosti, i nije stvar straha. Stvar je iskustva da ih niko nikada nije saslušao, i da ih niko zaista ne čuje; a svi misle i žele da govore u njihovo ime.

Dom Narodne Skupštine Republike Srbije (i ovde protiv pravopisnih pravila sva slova moraju stajati velika) je parlament, mesto predstavnika naroda, ali i mesto gde narod neposredno može da govori koristeći se pravima građanske inicijative i javnog slušanja. Mesto diskusije i prava za one koji slobodno misle i govore, predstavljajući nekad stotine, nekad hiljade onih koji ne mogu biti u tom domu. Način kako se ponašamo, kako govorimo, koga, koliko i kako slušamo pokazuje suštinu našeg društva. Taj dijalog ponekad mora biti dug i težak, ali uvek ujedinjen oko dve ključne reči: *javni interes*.

Kao aktivista i predstavnik organizacije koja se već šest godina dosta temeljno bavi, ne samo inovacijama u obrazovanju, već i sistemskim problemima od kojih naš obrazovni sistem pati, mogu reći da su nas neretko čuli, ali nedovoljno često saslušali. Ono što bih voleo da vidim jeste drugačiji, širi i inkluzivniji dijalog o različitim pitanjima od javnog značaja. Smatram da sve dok pitanje **kvaliteta** obrazovanja, misije i vizije obrazovnog sistema, ne dođe na red i ne raspravi se temeljno, kao društvo nećemo imati ni jasnu viziju sopstvene budućnosti. Razgovor o tome ne završava se, već počinje u Domu Narodne Skupštine Republike Srbije i mi aktivisti među nastavnicima i među učenicima imali bismo šta da tom dijalogu doprinesemo. Hoće li se vrata pred nama otvoriti ili zatvoriti zavisice od toga kako se pokažu oni koji su u tu učionicu stigli malo ranije.

